

به نام خالق هستی

درسنامه درس هفتم نقش دولت در اقتصاد

تهیه و تنظیم: مهین قریشوندی، شهرستان ایزه، استان خوزستان

- ۱- محصولات و کالاهایی که پیرامون ما هستند یا در یک کشور تولید می شوند و تک ملیتی هستند، و یا توسط چند کشور تولید می شوند و چندملیتی هستند
- ۲- چرا تجارت با دیگر کشورها مهم است؟ دلایلی که باعث می شود کشورها به تجارت روی بیاورند: ۱- یکسان نبودن منابع و عوامل تولید در کشورها
۲- یکسان نبودن کشورها از نظر دسترسی به فناوری
۳- تفاوت های اقلیمی و آب و هوایی
- ۳- همین عوامل باعث می شود تا تولید یک محصول در کشوری به صرفه باشد و در کشوردیگر، صرفه اقتصادی نداشته باشد و همین اختلاف، پایه بده بستان دو کشور یا صادرات و واردات را تشکیل می دهد.
- ۴- اصل مزیت مطلق را توضیح دهید .
مزیت مطلق یعنی داشتن توانایی تولید یک کالا یا خدمت با استفاده از منابع کمتر نسبت به کشورهای دیگر، با فرض اینکه منابع دو کشور یکسان باشد. (یعنی کارایی بیشتر در تولید آن کالا)

مثال: دو کشور ایران و برزیل را در نظر بگیرید. برای سادگی فرض کنید:

الف) هر دو کشور به یک اندازه از نیروی کار، سرمایه و دانش فنی برخوردارند. در هر دو کشور فقط غذا و پوشاک با قیمت های یکسان تولید می شوند.

ب) هر دو کشور اگر همه عوامل تولیدشان را با اشتغال کامل، برای تولید غذا به کار گیرند، ایران ۶۰ واحد و برزیل ۴۰ واحد تولید می کند.

ج) هر دو کشور اگر همه عوامل تولیدشان را با اشتغال کامل، برای تولید پوشاک به کار گیرند، ایران ۳۰ واحد و برزیل ۷۰ واحد تولید می کند.

جدول ۱	ایران	برزیل
غذا	۶۰	۴۰
پوشاک	۳۰	۷۰

در این صورت می گوییم برزیل در تولید پوشاک و ایران در تولید غذا «مزیت مطلق» دارند در نتیجه بهتر است در محصولی که مزیت دارند، تخصص و تمرکز یابند و محصولات خود را با یکدیگر مبادله کنند. یعنی این مزیت مطلق باعث دادوستد شده است. و باعث منافع برای هر دو کشور می شود.

۵- حتی اگر کشوری در تولید هر دو کالا دارای عدم مزیت مطلق در مقایسه با کشور دیگری باشد، باز دادوستدی که حاوی منافع متقابل برای هر دو طرف است می تواند صورت بگیرد.

۶- مزیت نسبی را توضیح دهید.

مزیت نسبی: کشوری که دارای کارایی کمتری (هزینه ی بیشتری) است باید در تولید و صدور کالایی تخصص یابد که در آن عدم مزیت مطلق کمتری دارد. این همان کالایی است که کشور مزبور در آن دارای مزیت نسبی است. از سوی دیگر، این کشور باید به وارد کردن کالایی که در آن دارای عدم مزیت مطلق بیشتری است اقدام نماید. این قانونی است که به قانون مزیت نسبی معروف است و یکی از مشهورترین قوانین اقتصادی است. (کشوری که در آن هزینه فرصت از دست رفته یک کالا پایین تر است دارای برتری نسبی در تولید آن کالا است.)

مثال: اکنون کشور دیگری مثل کنیا را در نظر بگیرید که از نظر عوامل تولید با دو کشور ایران و برزیل یکسان است. اگر کنیا همه امکانات خود را بر تولید غذا متمرکز کند، می تواند ۲۰ واحد غذا، و اگر به پوشاک تخصیص دهد ۱۰ واحد پوشاک تولید کند. همان طور که می بینید کنیا در تولید غذا و پوشاک نسبت به ایران و برزیل مزیت مطلق اقتصادی ندارد؛ یعنی هیچ کدام از آن دو کالا را به صرفه تولید نمی کند؛ یا به عبارت دیگر، هزینه تمام شده هر دو کالا در کنیا از دو کشور دیگر بیشتر است و این کشور مجبور است برای تولید مقدار مشخصی از کالا، منابع بیشتری را صرف کند.

جدول ۲	ایران	برزیل	کنیا
غذا	۶۰	۴۰	۲۰
پوشاک	۳۰	۷۰	۱۰

۷- آیا به نظر شما کشور کنیا به هیچ وجه امکان تخصیصی شدن و حضور در تجارت جهانی را ندارد؟ اقتصاددانان در این حالت، مفهوم «مزیت نسبی» را به کار می برند و می گویند هرچند کنیا در غذا و پوشاک، نسبت به دیگر کشورها مزیت مطلق ندارد، در کشور خود در تولید غذا نسبت به پوشاک مزیت نسبی دارد. بنابراین باید در صنعت غذا متمرکز شود و پوشاک مورد نیاز خود را از برزیل وارد کند. به عبارت دیگر، هزینه فرصت تولید غذا در کشور کنیا، کمتر از هزینه فرصت تولید پوشاک

است و همین امر باعث می شود تا کنیا منابع کمیاب خود را بیشتر به تولید غذا، اختصاص دهد.

۸- اگر اصل مزیت های مطلق و نسبی رعایت نشود چه اتفاقی می افتد؟
اولاً از منابع و سرمایه ها به بهترین نحو ممکن استفاده نمی شود که به نوعی هدر رفت آنها محسوب می شود (چرا که منابع کمیاب هستند)
ثانیاً با تولید محصولات کمتر و بی کیفیت تر، رفاه جامعه کاهش می یابد.

۹- تجارت بین الملل برای تولیدکنندگان چه فوایدی دارد؟

۱- صادرات کالاها به تولیدکنندگان اجازه می دهد تا محصولات خود را در بازارهای بزرگ تری به فروش برسانند
۲- در نتیجه ورود کالا به کشورهای تولیدکنندگان به منظور رقابت با تولیدکنندگان دیگر، به تلاش بیشتر برای تولید بهتر و کارآمدتر وادار می شوند.

۱۰- بین مزیت نسبی و هزینه فرصت چه ارتباطی وجود دارد؟

زمانی که ما بین انجام دو کار یکی را باید انتخاب کنیم، بهترین انتخاب گزینه ای است که کمترین هزینه فرصت را برای ما داشته باشد. در این صورت ما در آن کار دارای مزیت نسبی هستیم. به عنوان مثال:
اگر وکیل باشیم و ساعتی ۲۰۰ هزار تومان در آمد داشته باشیم و بخواهیم به جای استخدام یک منشی، کار منشی را هم انجام دهیم و ساعتی ۵۰ هزار تومان صرف جویی کنیم، ساعتی ۱۵۰ هزار تومان از دست می دهیم. در اینجا ما در کار منشی گری دارای مزیت نسبی نیستیم زیرا هزینه فرصت آن برای ما زیاد است. ما در وکالت مزیت نسبی داریم زیرا کمترین هزینه فرصت را برای ما دارد .

۱۱- چه دلایلی موجب می شود تا دولت ها در طول تاریخ و در شرایط گوناگون، برخوردهای گوناگون و گاه متعارضی با مسئله تجارت بین الملل داشته باشند؟

۱- یک کشور ممکن است با مشکلات خاص خود مواجه باشد و کشور همسایه اش، مشکلات و مسائل متفاوتی داشته باشد.

۲- آرمان ها و چشم اندازهای سیاسی و اجتماعی و فرهنگی کشورها ممکن است تفاوت های قابل توجهی داشته باشد.

۱۲- برخورد متفاوت دولت‌ها با تجارت بین‌المللی چگونه است؟

۱- گاهی دولت‌ها برای حمایت از صنایع داخلی خود و کاهش وابستگی اقتصادی به کشورهای دیگر، تعرفه‌های گوناگونی بر واردات برخی از کالاها وضع می‌کنند

۲- گاهی در جهت گسترش روابط اقتصادی‌شان با کشورهایی که دیدگاه‌های نزدیک سیاسی با یکدیگر دارند، پیمان‌های تجاری وضع می‌کنند و تعرفه‌ها را کاهش می‌دهند. مجدداً ممکن است با بروز اختلافات سیاسی یا اقتصادی، تعرفه‌ها را برقرار کنند و پیمان‌های قبلی را نقض کنند.

۱۳- نمونه‌هایی از برخورد متفاوت دولت‌ها با تجارت بین‌المللی:

کشور انگلستان در سال ۱۷۰۱، قانونی را در مجلس خود تصویب کرد که براساس آن واردات هر نوع پوشاک با ابریشم ایرانی یا هندی یا چینی به کشور را ممنوع اعلام می‌کرد. این قانون در حمایت از صنعت منسوجات داخلی انگلستان صورت گرفته بود.

در اواخر قرن هجدهم و اوایل قرن نوزدهم، **کشورهای آلمان و اروپای شرقی و ایالات متحده** در جهت تقویت و حمایت از صنایع داخلی خود، تعرفه‌های حمایتی متعددی بر کالاهای وارداتی وضع کردند.

در دوره بین دو جنگ جهانی، **کارگران و تولیدکنندگان، کنگره آمریکا** را متقاعد کردند که تعرفه‌های گمرکی را تا ۵۲ درصد افزایش دهد. البته سایر کشورها نیز به تلافی این اقدام، تجارت خود را با آمریکا کاهش دادند. ایالات متحده در دهه ۷۰ قرن بیستم نیز مجدداً به سیاست‌های حمایت‌گرایانه در مقابل تجارت آزاد روی آورد.

۱۴- مجموعه ای از پیمان های تجاری:

سازمان های بین المللی که در قرن بیستم شکل گرفت، مجموعه ای از این پیمان های تجاری بود که با فراز و نشیب های گوناگونی همراه بود. شامل: کنفرانس پولی و مالی سازمان ملل (برتن وودز) در سال ۱۹۴۴ تشکیل شد و نتیجه آن تشکیل بانک جهانی توسعه و صندوق بین المللی پول بود. همچنین در سال ۱۹۴۷، ۲۳ کشور برای جلوگیری از اقدامات حمایت گرایانه کشورها علیه یکدیگر و حفظ روابط تجاری بین خودشان قراردادی غیررسمی را امضا کردند که به نام قرارداد «گات»، مشهور شد و بعدها به سازمان دائمی تجارت جهانی تبدیل شد.

آمریکا، کانادا و مکزیک در سال ۱۹۹۲، پیمان تجارت آزاد، مشهور به پیمان نفتا را امضا کردند. (قرارداد تجارت آزاد آمریکای شمالی)

۱۵- چه چیزی پشت سر امضای این پیمان های تجاری و یا نقض آن بوده است؟ منافع ملی کشورها

۱۶- نمونه های از پیمانهای تجاری که توسط آمریکا نقض شده است:

۱- توافق آب و هوایی پاریس ۲- توافقنامه آسیا - پاسیفیک ۳ - توافق برجام ۴- پیمان جهانی سازمان ملل برای بهبود وضعیت مهاجران و پناهندگان ۱۷- آیا تجارت خارجی و تمرکز بر مزیت های مطلق یا نسبی برای کشورها مهم است؟ خیر باید در نظر داشته باشیم که این فعالیت گروهی، به قدرت و استقلال اقتصادی کشور، آسیبی نزند. در غیر این صورت تمام مشکلاتی که کشورهای وابسته دارند، کشور ما را نیز دربر می گیرد.

۱۸- چرا اقتصاددانان به اهمیت خودکفایی در برخی از تولیدات داخلی و عدم وابستگی برای تأمین آنها از خارج تأکید می کنند؟

جنگ ها و تحریم های اقتصادی قرن های اخیر و رفتار خودخواهانه برخی کشورها موجب شده است تا اقتصاددانان به اهمیت خودکفایی در برخی از تولیدات داخلی و عدم وابستگی برای تأمین آنها از خارج تأکید کنند.

وابستگی در تأمین کالاهای راهبردی و ضروری مثل دارو، غذا و محصولات کشاورزی، حوزه انرژی (مثل نفت و انرژی هسته ای و انرژی های نو) و صنایع نظامی و دفاعی می تواند موجب بهانه جویی و سلطه رقیب یا دشمن و نهایتاً ضعف و وابستگی کشور شود.

۱۹- هرچند زندگی عموم انسان ها در جامعه شهری به خاطر تخصص گرایی و تولید براساس مزیت اقتصادی تک محصولی است

۲۰- چرا در فضای جهانی، اقتصاد تک محصولی، اقتصادی شکننده و آسیب پذیر است؟ زیرا اقتصاد تک محصولی در مواقع بحرانی، امکان تاب آوری و انعطاف پذیری مقابل تکانه ها، مشکلات و تحریم ها را ندارد

۲۱- یک کشور چه زمانی می تواند به وضعیت استقلال و استحکام نزدیک شود؟

الف) راه های تأمین کالاهای وارداتی یا بازارهای فروش کالاهای صادراتی خود را گوناگون کند.

ب) از وضعیت تک محصولی فاصله بگیرد.

ج) با خلق مزیت های جدید اقتصادی امکان تأمین برخی نیازهای مهم و اساسی را در داخل کشور فراهم کند.

د) به علم و فناوری و اقتصاد دانش بنیان توجه بیشتری داشته باشد.

۲۲- برای تعامل قدرتمند با دیگران، کشورها ناگزیرند به چه کاری دست بزنند؟

کشورها ناگزیرند میان بهره برداری از مزیت های موجود از سویی و خلق مزیت های جدید، در جهت افزایش استقلال و اقتدار اقتصادی دست به انتخاب بهینه بزنند .

۲۳- انتخاب بهینه به چه عواملی بستگی دارد؟

موقعیت رقبا و میزان اعتمادی که به آنها داریم، موقعیت صنایع داخلی، منابع و امکانات طبیعی و انسانی و نیز وضعیت بازار و قیمت ها بستگی دارد.

فعالیت ها:

فعالیت فردی در کلاس صفحه ۷۸ :

هنگامی که درباره الگوی مناسب تجارت خارجی فکر می کنیم، درواقع در حال یک انتخاب هستیم. چگونه می توانیم از منافع تجارت خارجی (اصل مزیت مطلق و مزیت نسبی) بهره مند شویم، اما در تأمین نیازهای اساسی مان به دیگران وابسته نشویم؟ باید در تولید کالاهای اساسی و ضروری وابسته به کشورهای دیگر نباشیم مثل دارو، غذا، محصولات کشاورزی، انرژی های نو و صنایع نظامی و دفاعی هرچند تولید این کالاها هم در کشور مزیت نداشته باشند چون اگر کشور را تحریم کنند و در تولید کالاهای اساسی وابسته به خارج باشیم کشور دچار مشکل می شود. پس باید به منافع سیاسی و غیر اقتصادی هم توجه کرد.

با توجه به اطلاعات هریک از موارد زیر، مشخص کنید که کشور الف دارای کدام یک از مزیت هاست:
۱ مزیت مطلق در تولید موز؛ ۲ مزیت نسبی در تولید موز؛ ۳ مزیت مطلق در تولید آناناس؛ ۴ مزیت نسبی در تولید آناناس.

- کشور الف به ازای هر آناناسی که تولید می کند، از تولید ۱۰ موز صرف نظر می کند؛ کشور ب به ازای هر آناناسی که تولید می کند، از تولید ۱۲ موز صرف نظر می کند. چون هزینه فرصت تولید آناناس در کشور الف کمتر است پس مزیت نسبی در آناناس
- براساس مقادیر یکسانی از منابع تولید، کشور الف می تواند سه تن موز و کشور ب می تواند دو تن موز تولید کند. چون بر اساس منابع یکسان کشور الف می تواند موز بیشتری تولید کند پس مزیت مطلق در تولید موز دارد
- کشور الف می تواند موزهایی با هزینه فرصت کمتری نسبت به کشور ب تولید کند. مزیت نسبی در تولید موز
- براساس مقادیر یکسانی از منابع تولید، کشور ب نمی تواند به زیادی کشور الف، آناناس تولید کند. چون بر اساس منابع یکسان کشور الف آناناس بیشتری تولید می کند پس مزیت مطلق در تولید آناناس

موفق باشید